

16 *Uit Oer is hij getogen*

VAN ABRAHAM, DE VADER DER GELOVIGEN

PUBLICATIES

De tale Kanaäns blz. 22. *Liedboek voor de kerken* gezang 3 (Melchior Teschner). *Zingt jubilate* 322 (Straatsburg 1545/ Lyon 1547/ Genève 1551). *Abdijboek Varia* 111 (Melchior Teschner). *Liederen van het begin* 23 (Frits Mehrrens). *Zoet hout goed koper* november 1983 blz. 3 (Ignace de Sutter). *Verzamelde liederen* 73. *Liedboek* 803 (Melchior Teschner). *Weerklank* gezang 1 (Melchior Teschner).

Varianten

ZJ/LvdK/Ab/LB/WK: ingelaste halfstrofe A (tekst gelijk aan 6a) na 2a, 2b-3a als derde strofe, alternatieve strofe 3b*-4b als vierde strofe:

A

En allen die geloven
zijn Abrahams geslacht,
geboren uit den hoge,
getogen uit de nacht.

2b-3a

Uit Abraham geboren
die zo gezworven heeft
is, wie om God te horen
gestorven is en leeft:
het volk van de profeten,
de stam van het verbond,
het volk dat hier beneden
de stem van God verstond.

3b*-4b

Het is niet meer te tellen,
het volk dat na hem kwam,
een herder van zovelen
is vader Abraham,
van Jakob, edel strijder
wiens naam is Israël,
van Mozes de bevrijder
die sprak op hoog bevel,

ZJ: 3b*.3: een vader van zovelen

VL: 11 strofen van 4 regels, zonder 4a, met alternatieve strofe:

3b*

Het is niet meer te tellen,
het volk dat na hem kwam,
een herder van zovelen
is vader Abraham.

In het *Compendium* (1977) bij het *Liedboek voor de kerken* vermeldt Barnard dat hij de voorkeur geeft aan de hier afgedrukte oorspronkelijke, uitvoerige tekst uit *De tale Kanaäns*, maar dat hij zich ook in de liedboekversie herkennen kan [150vv]. De versie in *Verzamelde liederen* (1986) neemt een tussenpositie in.

Vertalingen

Bernard Smilde, 'Ut Oer teach hy fandinne', *Lieteboek foar de tsjerken* gesang 3. Bernard Smilde, 'Ut Oer gie hy syn wegen'; *Lieteboek* 803.

BIJBEL

Een oerlied over horen en (niet) zien in deze wereld. 'Uit Oer is hij getogen': Oer is »de cultuur van Babel«. Abraham hoort een stem en blindelings gaat hij op weg naar het land dat God zal 'laten zien' (Genesis 12). »Maar meteen blijkt dat toegezegde, dat beloofde, land terug te wijken. Het laat zich niet 'zien'« [Stille omgang 70]. Op zondag Quinquagesima is Barnard in zijn doorgaande Genesislezing toegekomen aan hoofdstuk 12, maar in een andere systematiek leest hij dan tien hoofdstukken verder: Genesis 22. Dat spreekt uit dit lied: Abraham leidt in strofe 4 het lachend lam (Isaak!) 'de berg op van het offer,/ de berg voorzienigheid' (Moria, de tempelberg). Het brengt Barnard tot deze meditatie: »Abraham ging met Isaak, een priester en een onschuldig lam, een oilam met zijn offeraar. Jezus gaat alleen. Maar in hem gaan God en mens samen, dat is de heilsleer. Men vraagt zich af,

eenmaal op dit spoor gezet, of de zinsnede uit Genesis 22: zo gingen zij beiden tesamen (vv. 6 en 8) niet pas in Jezus' offergang zijn ware reikwijdte onthult. De twee-naturen-leer, een spinrag van bespiegeling, wordt wezenlijk als men bedenkt, dat onze Heer herder en schaap, zaaier en zaad, visser en vis tegelijk is, Abraham en Isaak. Hij heeft de stem vernomen en toegepast op zichzelf. Hij voert zelf de ezel en hij draagt het hout. De verdubbeling houdt op en wordt tot één. Daarom belijden wij: vere Deus, vere homo, – waarlijk Woord en waarlijk Adam, stemvork Gods en stamvader van mensen« [*Lieve gemeente* 35v].

Abraham 'ziet' zoals de blinde die bij Jericho langs de weg zit (Lucas 18,31-43): hij ziet licht dat donker is. Die donkerte illustreert de woorden van de Messias over de weg naar Jeruzalem en wat hem daar te wachten staat. Terwijl de leerlingen met onbegrip reageren (Lucas 18,34), klampt de blinde zich kyrie-roepend vast, slechts op basis van wat hij hoort: een menigte die voorbijkomt, op weg naar Jeruzalem (Lucas 18,36v). Het eerste van alles wat hij gewaarwordt is »het over hem heen gebogen gelaat van de messias« [*Binnen de tijd* 36]. Het klassieke epistel van Quinquagesima (1 Korintiërs 13,1-13) bezingt hoe de messiaanse liefde bloeit terwijl het onvermogen om te 'zien' ons beheerst. In dit heden 'zien' we slechts vaag als in een wazige spiegel. Maar ooit, wanneer de liefde de grootste is, zullen we zien 'van aangezicht tot aangezicht'.

De menigte die op weg is naar Jeruzalem: dat zijn in dit lied allen die geloven. De namen die Barnard hier noemt zijn goeddeels ontleend aan Hebreeën 11. De naam van Jozua resonanceert eens te meer vanwege het evangelie van deze dag dat rond Jericho is gesitueerd.

»Wij moeten aanvaarden, dat we on-thuis leven, zwerfend over de aarde, met een roeping onder de leden en een al oor totdat we eens, op de dag van JHWH, zullen *zien* (Genesis 13,14). Maar dat is profetische toekomst« [*Stille omgang* 71]. [NV/EP]

POËZIE

AANGAANDE ABRAHAM

Een oerstad in tweestromenland
waar de cultuur aanslibsel van 't
stromende firmament is, waar
men wat op aarde wordt gewaar
wordt uit het lichten van die zee –
tempels kinkhorens op de ree,
't lichaam een weekdier van de lust
en het bestaan de dunne kust
waar steeds het leven over spoelt
dat met zichzelf de dood bedoelt;
een oerstad, een diepzeegehucht
waar men in de moederschelp vlucht
en waar de maan opgaat uit het
aanheffen van het bloedgebed.

Hier was Abraham thuis, hier heeft
een klein heelal gevoeld: het leeft
in mij, hier heeft een vrouwenhand
getast: een nieuw tweestromenland
ontstaat in mij, tot nu toe één,
en uit dit land toog Abram heen.

Ur der Chaldaeën zilvergrijs
in 't maanlicht. Abram gaat op reis.
Het puimsteen van de maancultuur
ademt poreus, het is dit uur
dat hij uitkoos om heen te gaan
en hij bestemt zijn karavaan
alleen voor de uitademing.
Een stem doorbrak de stomme ring
van het bestaan waarin hij was
besloten, hij wordt waterpas
geschoven op de lange baan
waarlangs hij voortaan voort zal gaan.
De lastkamelen stappen traag,
iedere voetstap vormt een vraag
in 't mulle zand van de woestijn;
achter hen rolt de schapentrein,
de drijvers zingen in de nacht
een beurtzang met hun voorgeslacht.
Het is als een abortus, dit
afdrijven uit het oergelid.
Ur der Chaldaeën is ditmaal
vruchteloos, een gebroken schaal,
en Abrams vrouw ziet onvoorzien
achter zich, er is niets te zien –
de nacht is stiller dan de slaap.

Abram gaat als een dromenschaap
lettend op ander hoe of wat
dan in verband staat met de stad
waar hij grootwerd, hij vraagt niet meer
naar de geheimen van het weer:
de neerslag van het lot, de schijn
van het aurorarode zijn,
de nachtvorst van de dood, de kou
van ouderdom, geboortedauw
en alles wat daar tussen ligt
in de spiralen van het licht.
De transen vallen in elkaar
en hij laat het evenwicht daar.
Vaarwel, wie eenmaal ging op weg
zal weten dat ik waarheid zeg
als ik beweer: wat men betreurt
is wat voorgoed moet zijn gebeurd.
Er is geen heen en weer, er is
alleen maar de geschiedenis,
de inbreuk op het eigene,
de zege op het zwijgen, de
kraaiende hanen van het leed
waardoor men zich verraden weet.
Dan wreekt zich het bestaan met licht,
het wreekt want het rechtvaardigt zich.
De loofhut van de dageraad
doet zich voor als een toeverlaat,
een prieeel van de mogelijkheid
zich in te leven in de tijd.
Water en groen wachten hem daar,
bron en oase, in elkaar
verdiept en van elkaar vervuld
met onuitputtelijk geduld
als een vrouw die haar haren kamt
voor de spiegel – en Abraham
gaat gretig binnen bij de bron
waar hij niet langer buiten kon.
Dit is het eerste einde. 's Nachts
begint de reis weer onverwachts
opnieuw, de hemel weet wanneer.
De hemel weet het ook niet meer,
sedert de ban brak als een ei.
De stilstand is voorgoed voorbij,
de scherven van de eierschaal
liggen verspreid over de taal
en Abraham treedt aan het licht
als een los woord uit een gedicht.
Nog klam van het geboortezweet,
blind als een vogel die niet weet
hoe hij zich eenzaam redden moet,
buiten de banen van het bloed

ademt hij diep de vrijheid in.
De wereld staat aan haar begin.

1950

Guillaume van der Graft [*Mythologisch* 99vv]

'Aangaande Abraham' werd ter gelegenheid van de zeventigste verjaardag van de dichter getoonzet door Gon Voorhoeve (uitgevoerd op 15 september 1990 in de Janskerk te Utrecht); op een cd van Gon Voorhoeve uit 1994 leest de dichter het gedicht voor, begeleid door viool en cello. Het gedicht is eveneens te horen op de cd *Van der Graft leest voor uit 'Praten tegen langzaam water'* (2007) bij de gelijknamige uitgave.

Barnard noteert hoe hij eind jaren '60, de tijd van de uitgebreide besprekingen over het toentertijd nieuwe liedboek, een keer werd opgebeld door Willem Schulte Nordholt »die mij bars toevoegde: 'Jij bent een alverzoener!' Ik vroeg verbaasd wat hij daarmee bedoelde, waarop hij zei dat hij dat ook niet wist, maar beloofd had aan mij door te geven wat een of andere afgevaardigde van een kerkenraad of classis tegen mij had ingebracht«. Het ging om de laatste regel van 'Uit Oer is hij getogen': 'voor iedereen gebouwd'. »Voor *iedereen*, dat mocht blijkbaar niet« [*Tot in Athene* 103].

LITURGIE

»Zondag Quinquagesima: Abraham, naar Kanaän geroepen, het land waar JHWH zich laat *zien*, het land waar gezien wordt van aangezicht tot aangezicht. Maar dat is in een flits verteld, dan komt dat lange levensverhaal. Abraham leeft van *horen*, niet van *zien*« [*Uit ademnod* 129].

De 'basistekst' uit Genesis 12 ontleent Barnard aan het brevier. Hij brengt hem samen met het klassieke evangelie van deze zondag waarin Jezus zijn weg naar Jeruzalem uittekent en een blinde man nabij Jericho opstaat als 'kyrie-roeper' (Lucas 18,31-43). »Een schatkamer van liturgie!« noemt Barnard deze vijftigste dag voor Pasen daarom [*Compendium* 151]. De blinde kyrie-roeper is zo voorbeeldig als Abraham. De Heer die op weg is naar Jeruzalem en de stad die God zal bouwen, worden

niet anders 'zichtbaar' dan afgesmeekt door de stem van de bidder. De weg van gebed is de weg van 'allen die geloven.' Zo krijgen zij deel aan de toekomst van de Heer.

Als Jezus tegen de blindeman heeft gezegd: 'zie,' verheerlijkt de man God. Hij roept *doxa*, 'ere zij God.' Ook dit is het bidden van allen die geloven. Voor Barnard staat het bidden van kyrie en gloria in het perspectief van bijvoorbeeld Exodus 16, waar Mozes en Aäron het morren van het volk vertalen in gebed, namelijk het verlangen om de heerlijkheid van de Heer te zien: »Kyrieleison-roepen is liturgisch murmureren. Alle onvrede met de lange afstand tussen het eerste Pasen en de Grote Dag, heel de woestijnmoedheid van Gods pioniers, wordt in het kyrië vertolkt. En gloria-zingen is zingen van de kabood jhwh, de 'eer' ofwel 'heerlijkheid' die neerdaalt in een volk« [Binnen de tijd 36].

Vanwege de »cultische pelgrimage« in Genesis 22 is Abraham in dit lied behalve 'priester' overigens ook 'vader.' »Het leven van de vader der gelovigen is één opgang naar Moria (de 'tempelberg' der traditie, het latere Sion). Dat is Abrahams hoogtepunt« aldus Barnard. »Daar wordt hij eindelijk de aartsvader die hij is, de vader van een volk dat niet te tellen is« [Lieve gemeente 35]. Door hen die de weg van het offer gaan, 'de opgang naar Jeruzalem,' komen allen die geloven de 'berg van het zien' (ook wel: van de 'voorzienigheid,' strofe 4) op het spoor.

Het intredeliel van zondag Quinquagesima, Psalm 31, acht Barnard in liturgisch opzicht al even veelzeggend. Het is de psalm waaruit het laatste woord van de stervende Jezus is genomen ('in uw handen beveel ik mijn geest'), waardoor Goede Vrijdag reeds in beeld komt. Als vast bestanddeel van het joodse avondgebed vormen deze woorden de zinsnede waarmee niet alleen Jezus, maar »ieder kind van Abraham de nacht ingaat«. De nacht is daarmee »geworden tot gelijkenis van de messiaanse doortocht« [Binnen de tijd 35], allen die geloven zijn 'getogen uit de nacht,' zingt dit lied. Daarom laat het zich bij uitstek ook zingen op de gedenkdag van alle heiligen.

In het huidige C-jaar wordt Lucas 18,31-43 niet meer gevonden. Van de synoptische paral-

ellen is alleen Marcus 10,46-52 geplaatst (eind oktober in het B-jaar). Genesis 12,1-8 wordt in het C-jaar omstreeks Allerheiligen gelezen. [EP]

MELODIE

De melodie van Melchior Teschner is in de eerste helft van de twintigste eeuw in Nederland vooral bekend geworden bij de tekst 'Hoe zal ik U ontvangen,' een vertaling van het zeventiende-eeuwse 'Wie soll ich dich empfangen' van Paul Gerhardt. In die combinatie was het gangbaar tot de verschijning van het *Liedboek voor de kerken* (1973) waarin aan Gerhardts tekst weer de eigen melodie van Johann Crüger werd verbonden.

Melchior Teschner schreef zijn melodie bij het lied 'Valet will ich dir geben,' een afscheidsen stervenslied van zijn tijdgenoot Valerius Herberger. Het meest opvallend aan de melodie is de grote omvang: een decime (*bes-d'*). De vorm van de melodie is de Bar-vorm met twee gelijke *Stollen* (regel 1 en 2 respectievelijk 3 en 4) en een *Abgesang* (regel 5 tot en met 8). Meteen in de eerste regel gebruikt Teschner de volledige omvang. Daarvoor gebruikt hij sprongen: de kwint (*bes-f'*) en de terts (*bes-d'*). In het *Abgesang* valt op dat de melodie als geheel een dalende beweging maakt. De hoogste noten van elke regel (respectievelijk *d'*; *bes*; *g'* en *es*) zijn daarvan goede indicatoren.

In de loop van de tijd is de melodie bij allerlei andere teksten gebruikt (zoals voor 'In bidden en in smeken,' *Liedboek voor de kerken* gezang 235). Maar het lijkt erop dat Teschner zijn noten dicht op de woorden van Herberger schreef. De oorspronkelijke vijfde regel van strofe 1 luidt: 'Im Himmel ist gut wohnen' met de hoogste noot op 'Him-mel'. De laatste regel bij Herberger luidt: 'dem, der ihm dient allhier' met de laagste toon op de plek van de aarde: 'allhier'.

De melodie heeft gedurende de eeuwen verschillende veranderingen ondergaan. De oorspronkelijke versie kreeg weer een plaats in het *Evangelisches Kirchengesangbuch* (1950). Daarna werd in het algemeen die versie in liedbundels overgenomen.

Barnard geeft in zijn toelichting [Verzamelde liederen 400] aan dat dit lied 'Van Abraham' op

dezelfde wijze gezongen wordt als het lied 'Van Adam' (lied 8) en 'Van Noach' (lied 12). Een mooie trits liederen over aartsvaders: de dubbelmelodie van Ignace de Sutter is zeker bruikbaar voor het lied 'Van Abraham', maar in geen enkele bundel heeft men dat advies opgevolgd, alleen in een aflevering van het tijdschrift *Zoet hout goed koper* (3 november 1984).

Willem Barnard

Ignace de Sutter
'Van alle creaturen'

melodie A

1 Uit Oer is hij ge - to - gen,
aarts - va - der A - bra - ham,
om voor - taan te ge - lo - ven
in 't land van Ka - na - an,

melodie B

2 Uit Oer is hij ge - to - gen
ten ant - woord op een stem,
die riep hem uit den ho - ge
op naar Je - ru - za - lem.

In de Vlaamse liedbundel *Zingt jubilate* (1977) koos men bij deze tekst voor de melodie van Psalm 128. Bij lied 304 wordt deze melodie besproken.

In de uitgave *Lieder van het begin* (1983), een NCRV-project bij het bijbelboek Genesis werd de tekst gekoppeld aan de dubbelmelodie van Frits Mehrtens die hij oorspronkelijk schreef bij 'Het waren tien geboden.' Voor een toelichting: 24. Consequent is dan wel weer dat de drie genoemde liederen over de aartsvaders in deze uitgave dezelfde melodie kregen. [PE]

Willem Barnard

Genève 1551
Psalm 128

1 Uit Oer is hij ge - to - gen,
aarts - va - der A - bra - ham,
om voor - taan te ge - lo - ven
in 't land van Ka - na - an,
om voor - taan als een blin - de
te zien een don - ker licht,
om voor - taan hel - der - zien - de
te zijn op God ge - richt.

Willem Barnard

Frits Mehrtens
'Het waren tien geboden'

melodie A

1 Uit Oer is hij ge - to - gen,
aarts - va - der A - bra - ham,
om voor - taan te ge - lo - ven
in 't land van Ka - na - an,

melodie B

om voor - taan als een blin - de
te zien een don - ker licht,
om voor - taan hel - der - zien - de
te zijn op God ge - richt.